

Oriëntatietekst voor de parochiecatechese in de Nederlandse kerkprovincie

De oriëntatietekst parochiecatechese als nieuwe impuls voor het catechesebeleid

Uitgave: 2009

Voorwoord

In het najaar van 2004 publiceerden de Nederlandse bisschoppen een brief over de catechese: *De glans van Gods woord*. Doel was om de parochiecatechese in Nederland bovenop de agenda te plaatsen. N.a.v. deze brief waren er vragen opgesteld, die in parochiegemeenschappen besproken konden worden.

De antwoorden op deze vragen en de richtlijnen van het *Algemeen Directorium voor de Catechese* (1997) zijn voor de Nederlandse situatie verwerkt in **de Oriëntatietekst parochiecatechese (2009)**. Het is een beleidsdocument van de Nederlandse bisschoppen.

Oriëntatietekst: dat wil zeggen: dit is geen blauwdruk die voorschrijft, maar een **richtingwijzer** waar we in grote lijnen naar toe moeten. → Aantal **gezamenlijke oriëntaties voor de catechese**.

In de bisdommen moeten deze oriëntaties uitgewerkt worden, rekening houdend met de eigen situatie en mogelijkheden. Dus **geconcretiseerd in elk bisdom** (p. 6).

Doel: de oriëntatietekst wil “**nieuwe zuurstof**” geven aan de parochiecatechese in Nederland. Dit vanuit “**een grote sense of urgency**”: parochiecatechese is een van de grote pijlers van het kerkelijke dienstwerk en een van de grote prioriteiten voor de Kerk in ons land (p. 7).

1: Van een vernieuwd zelfverstaan van kerk-zijn naar een vernieuwde catechese:

Korte analyse van onze cultuur in verband met de catechese:

Spirituele zoektocht: in plaats van het volgen van een godsdienst, kiezen mensen veel meer hun eigen levensbeschouwing en eigen wegen die ze volgen op het levensbeschouwelijke vlak. Dus een breuk met geïnstitutionaliseerde godsdiensten.

Geloofsovertuiging a la carte: mensen stellen zelf hun eigen geloofsovertuiging samen vanuit elementen van diverse religies en tradities.

Dit gebeurt in **een believing without belonging houding**.

En vanuit **autovalidering**: mensen verantwoorden hun religieuze overtuigingen vanuit zichzelf en niet vanuit een traditie.

Daarbij speelt de **globalisering** een rol: ideeën van overal, die binnen de eigen beleving passen, worden opgenomen.

Druk op het relationele leven, als enige “veilige” cocon in de wereld.

Over het algemeen kan men zeggen, **terugkeer van de spiritualiteit** en niet van de religie! Mensen zijn op zoek naar spirituele troost en welbehagen. Ontstaan van een onpersoonlijk godsbeeld, het ‘ietsisme’.

Nieuwe situatie voor de parochiecatechese: herontdekking van religie in de vorm van spiritualiteit biedt **een uitdaging** en **een kans!**

In de parochiecatechese rekening houden **met de spirituele zoektocht van de individuele**

mens. Het individu staat centraal met zijn eigen biografie en vrijheid. Mensen verlangen een **“persoonlijke” aanpak** voor zichzelf en hun kinderen.

Nieuw zelfverstaan van de Kerk: een missionaire Kerk

Daarnaast: uitdaging voor de Kerk om: **eigen geloofsbeleving te (her)ontdekken en missionair in deze wereld te gaan staan** (p.12).

Boeiendste en spannendste uitdaging voor de Kerk en de plaatselijke kerkgemeenschappen om zichzelf te ontdekken als missionaire kerk. Dat betekent: het besef dat de Kerk in deze wereld is gezonden **om te dienen**.

De bestaansreden van de Kerk is **de verkondiging van het evangelie**.

Om een missionaire Kerk te worden, is het nodig dat **wij als gelovigen eerst zelf ontdekken wat ons geloof inhoudt (innerlijke herbronning)** en hoe wij dit geloof kunnen verbinden met de vragen van de hedendaagse mensen.

Dat betekent: de herontdekking van onze identiteit als christenen, **zelf de band tussen ons geloof en leven beleven en doorleven**.

In een **positieve houding t.o.v. de wereld**, zonder angst met een blik van liefde.

Vanuit een **uitnodigende houding**, ten volle de vrijheid en de religieuze vrijheid van de mens erkennen.

Een vernieuwde parochiecatechese

Omschakeling van een cultuurkerk naar een missionaire kerk: dus ook **omslag in het denken over catechese** nodig.

“Oude” parochiecatechese (er is al een geloofsachtergrond, catechese bij bijzondere momenten, meestal sacramenten) functioneert nog wel, maar voldoet veelal niet meer.

“Nieuwe” parochiecatechese (geloofsachtergrond is er niet meer, weinig meer in gezin en school): **evangelisch-missionaire manier van catechese geven dat “oude” catechese aanvult en tegelijk ook vernieuwt**. O.a. via eerste verkondiging, catechese in nieuwe ruimtes en vormen.

Sleutel is dat de Kerk zichzelf ervaart als missionaire gemeenschap!

2. Inhoudelijke ankerpunten van de vernieuwde catechese

Catechese als initiatie

Catechese als **permanent proces van initiatie**: catechese is **een voortdurend op weg gaan met Christus**. Daarom is catechese nooit af.

Christelijke initiatie is **iemand binnenleiden in het leven, in de intimiteit van de relatie met Christus**. Iemand binnenleiden in het leven als christen. De kern hiervan is, dat Jezus geleden heeft, gestorven is, begraven, verrezen en verschenen. De doop verbindt ons met dit mysterie. Daarom vormen het Paasmysterie en de doop de kern van de catechese.

“Christus als het leven zelf laten ontdekken: dat is de belangrijkste uitdaging voor de catechese vandaag. Geloven heeft ten diepste te maken met een beweging naar het leven dat in Christus is. Parochiecatechese wil dit leven aanwezig brengen. Zij wil mensen uitnodigen om steeds voller christen te worden, hen die onderweg zijn ondersteunen in hun geloof en mogelijkheden tot verdieping aanreiken” (*De glans van Gods woord*), p. 29 Oriëntatietekst.

Catechese als initiatie, leidt tot **een pedagogisch model** dat aansluiting kan vinden bij de hedendaagse mensen. Vanuit katholieke geloof de mensen uitnodigen om op weg te gaan, daarbij aansluitend bij hun religieuze verlangens.

Een geïntegreerde catechese

Vanuit het principe van “catechese als initiatie” (binnenleiden in het leven): **catechese is geen eiland**, maar heeft **een natuurlijke band met liturgie (vieren), dienen (doen) en spiritualiteit (leven/zijn)**.

Catechese en liturgie: catechese en liturgie kunnen niet zonder elkaar!

Liturgie heeft een initiërende functie; het liturgische jaar vormt de leidraad voor catechese, deelnemers aan de catechese nemen ook deel aan de liturgie.

Catechese en diaconie: diaconale dimensie is onmisbaar onderdeel van het catecheseproces.

Catechese en spiritualiteit: catechese leidt binnen (initiatie) in de wereld van het bidden.

3. Prioriteiten van de catechese

Catechese als initiatie leidt tot **een ruimere betekenis van catechese**.

Niet alleen verdieping van geloof, maar ook eerste verkondiging of wel pre-catechese, waarbij afhankelijk van de doelgroep het accent wordt gelegd.

3.1 Een levende kerkgemeenschap ontwikkelen als voorwaarde voor een vernieuwde catechese → gemeenschap vormen

Gemeenschapsvorming is dé voorwaarde voor een vernieuwing van de catechese!

Een herbronning in het eigen geloof is onontbeerlijk gevoed door de sacramenten.

Catechese is een verantwoordelijkheid van heel de christelijke gemeenschap, niet alleen van catecheten en priesters.

Heel belangrijk is dat **de gemeenschap uitnodigend en verwelkomend is**, die werkelijk een gemeenschap van alle gedoopten (o.a. generaties) is!

Concrete mogelijkheden: hoe ga je om met mensen die in de parochie komen, er zijn mensen nodig die anderen verwelkomen, de Kerk moet binnentreden in de publieke ruimte en dialogen aangaan: een echte interreligieuze dialoog, een dialoog met het Jodendom en de oecumenische dialoog.

3.2. Eerste verkondiging

Eerste verkondiging of pre-catechese: het geloof verkondigen voor mensen die dit nauwelijks kennen.

Door de veranderende situatie zal in alle vormen van catechetisch handelen eerste verkondiging aan de orde komen!

In een **uitnodigende en missionaire stijl én met takt en geleidelijkheid**, volgens de pedagogie van de openbaring.

Verder: **attent zijn op ervaringen van existentiële aard; en aandacht voor de relatie tussen wetenschap en geloof en tussen rede en het geloof in het algemeen.**

Maar de verkondiging moet ook **de taal van het hart** spreken.

Het eigen getuigenis speelt daarin een wezenlijke rol.

En is er behoefte aan **informatie over het christelijke geloof**.

3.3 Geloofsleerlingen: catechese als leren geloven naar het model van het catechumenaat

Het Algemeen Directorium voor catechese beveelt het catechumenaat aan als model voor de catechese: het zogenaamde **catechumenaal model van catechese**. In het catechumenaat worden mensen binnengeleid in het geloof, van veel van deze elementen kunnen we leren.

Het catechumenaal model sluit goed aan bij 1) catechese als initiatie. Ten tweede 2) wordt de catechese sterk verbonden met de liturgie. Er wordt veel aandacht gegeven aan 3) “beking” in het geloof, een “ommekeer” in het leven. Tenslotte: 4) het catechumenaal model is gericht op de doop en daarbij aansluitend op het vormsel en de eucharistie.

Onderdeel van het catechumenaat was **de mystagogische catechese**.

Men kende de voorbereidende of initiatiecatechese, het sacrament zelf en daarna de mystagogische catechese.

Mystagogie laat zien dat geloof **een mysterie** blijft.

Het sacrament is dus **niet het eindpunt van de catechese**.

En: na het sacrament is een traject denkbaar: wat is er met jou gebeurd? En wat betekent dit sacrament voor jou.

4. Methodische oriëntaties voor de vernieuwde parochiecatechese: doelgroepen en aanpak

Hoe kunnen de prioriteiten worden omgezet in concrete catechetische praktijken?

4.1 De doelgroepen en hun eigen aanpak: Een gedifferentieerde en permanente catechese

We moeten in catechese meer rekening houden met de eigen biografie en chronologie van mensen van deze tijd.

Dat vraagt om **een gedifferentieerde aanpak per specifieke doelgroep én om permanente catechese**: catechese die doorloopt in de tijd en die mensen op elk moment in hun leven aangeboden kan worden.

Volwassencatechese of kindercatechese? Geen eenzijdige benadering, maar bijv. bij sacramentencatechese rondom eucharistie en vormsel kinderen én ouders betrekken.

Catechese met volwassenen: doelgroep heeft het zeer druk en stelt hoge eisen aan de catechese. Meestal is het catechese in een kort tijdspad *naar aanleiding van...* O.a. doop, eerste communie, vormsel, opvoeding. De eigen biografie speelt daarbij wezenlijk een rol.

Ouderen: ouder worden vormt een uitdaging aan de spiritualiteit, laten vormen van hun godsbeeld kan helpen in dat proces.

Catechese met kinderen: catechese met jonge kinderen is onmisbaar, vooral *narratief*, de verhalen uit Bijbel en traditie tot leven te laten komen.

Verder in het catechetisch proces: *kinderen leren bidden en inbreng van rituelen*.

Catechese met jongeren: behoefte aan eigen catechese voor jongeren van 12-16 jaar, die voornamelijk thema's uit hun leefwereld kan uitdiepen.

Vanaf 16 jaar: catechese die kan ondersteunen m.b.t. het maken van levenskeuzes.

Gezinnen: ouders hebben *ondersteuning nodig bij de religieuze opvoeding*, bijvoorbeeld d.m.v. boeken die vragen van kinderen beantwoorden (gelijk ook eerste verkondiging aan de ouders).

Belang van liturgie en catechese die op elkaar betrokken zijn om catechese aan gezinnen vorm te geven.

Organiseren van avonden over opvoeding.

School en catechese: wellicht is een nieuwe vorm van contact mogelijk tussen scholen en kerkelijke catechese. Een bijzondere rol hierin spelen de identiteitsbegeleiders.

Maatschappelijk gebeuren: het culturele erfgoed van de Kerk kan een catechetische invalshoek zijn, en hierbij ook kerkelijke kunst.

Ook het gebied van de christelijke ethiek, o.a. sociale leer van de Kerk.

Catechese zal zowel eerste verkondiging als verdieping zijn.

Specifieke doelgroepen in de catechese: mentaal gehandicapten van alle leeftijden. Een specifieke catechese is nodig voor hen.

4.2 Herbronning van de sacramentencatechese

De meeste catechese is nog altijd sacramentencatechese. Er zijn veel frustraties (men moet vanaf 0 beginnen, te weinig tijd voor catechese, geen vervolg/ sacrament is geïsoleerd gebeuren).

Er is *een nieuwe aanpak* nodig m.b.t de sacramentencatechese in het licht van “catechese als initiatie” en n.a.v. het catechumenale model!

* A.d.h.v. het catechumenale model: het traditionele schema van sacramentencatechese heroverwogen. De mystagogische dimensie wordt toegevoegd: vraag naar het sacrament *het middelpunt* is start van een proces, waarbij het ontvangen van het sacrament *het middelpunt* is.

* Initiatiesacramenten: ouders en kinderen doorlopen een catechumenaal traject op hun eigen niveau. Daarna: (simpel) aanbod voor vervolg.

Ook meer en meer doopselvoorbereiding, als kinderen zich ook op de eerste communie voorbereiden.

* Huwelijk: huwelijksvraag kan eveneens leiden tot een traject.

* Sacrament van boete en verzoening: speelt een rol bij voorbereiding op eerste communie, vormsel en huwelijk. Daarnaast ook mogelijkheid voor catechese over kwaad en zonde.

* Ziekenzalving: catechese kan de mensen helpen om te gaan met het lijden.

* De wijding: goede catechese over de wijding is belangrijk.

4.3 Nieuwe impulsen voor het catechumenaat

Het catechumenaat: de oervorm van de catechese: alle elementen komen aan de orde: de eerste verkondiging, de voorbereidende catechese, het sacrament zelf en de mystagogie. Hoewel nog een randvorm in de Nederlandse Kerk, wordt weer actueel voor mensen die katholiek willen worden. En het stelt een vraag aan de gelovige gemeenschap: hoe wervend en uitnodigend is zij?

Daarnaast: catechumenaat bij kinderen is een groeiend fenomeen. Er zijn nieuwe kansen voor catechese voor gezinnen.

5. Catechese en beleid: Catecheseplannen, opleiding en leermiddelen

5.1 Het diocesane niveau

Catechesediensten van het bisdom: opstellen van een catechetisch plan, dat geïntegreerd wordt in het gehele pastoraat.

De parochies: de samenwerking zo organiseren, dat de parochiecatechese daar veel baat bij kan hebben.

Nieuwe bewegingen: samenwerking met deze bewegingen op het plaatselijke niveau wordt aanbevolen.

Catecheten: belangrijk om meer mensen te motiveren om zich op het gebied van catechese te bekwamen!

Afhankelijk van opleiding en ervaring zullen er door zending en/of aanstelling catechetisch geschoolde mensen opereren:

- * beroepscatecheten (universitaire opleiding)

- * gevormde vrijwilligers (op te leiden via een (inter)diocesane opleiding, plus persoonlijke inleiding in het geloof)

- * vrijwilligers (opgeleid door beroepscatecheten via kort- of langerlopende toerustingstrajecten).

5.2 Het Officium Catecheticum

Het Officium bevordert de catechetische initiatieven van de bisdommen, zet gezamenlijke trajecten op en voorziet in leermiddelen.

Opleiding (afstemmen van de verschillende opleidingsmogelijkheden), materiaalontwikkeling en uitwisseling & dialoog zijn de speerpunten.